

ISSN: 2587-2532 | e-ISSN: 2587-1862

<http://filistin.org>

FAD- Filistin Araştırmaları Dergisi Sayı: 5 (Yaz 2019)

BPS- Bulletin of Palestine Studies Issue: 5 (Summer 2019)

Kitap Tanıtımı / Book Review: Sandy Tolan, Limon Ağacı: Bir Arap, Bir Yahudi ve Ortadoğu'nun Kalbi Çev. Özkan Özdem, İstanbul, Pegasus Yayınları, (27.baskı), 2018, 400 sayfa, ISBN: 9786055943516

Yazarlar/ Authors

Cihan Daban

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-2890-2415>

Makale Türü / Type of Article: Kitap Tanıtımı / Book Review

Yayın Geliş Tarihi / Submission Date: 16 Mayıs 2019

Yayına Kabul Tarihi / Acceptance Date: 1 Haziran 2019

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran 2019

FAD- Filistin Araştırmaları Dergisi

BPS- Bulletin of Palestine Studies

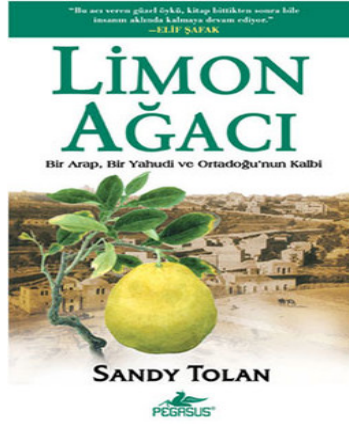
Tarandığı Uluslararası İndexler/ Abstracting & Indexing

INDEX COPERNICUS | SCIENTIFIC INDEXING | CEEOL | DRJI | İSAM

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Yazar: Cihan Daban*

Kitap Tanıtımı: Sandy Tolan, *Limon Ağacı: Bir Arap, Bir Yahudi ve Ortadoğu'nun Kalbi* Çev. Özkan Özdem, İstanbul, Pegasus Yayınları, (27.baskı), 2018, 400 sayfa, ISBN: 9786055943516

Amerikalı bir akademisyen, yazar ve radyo belgeseli yapımcısı olan Sandy Tolan'ın 2006 yılında USA: Bloomsbury yayınları tarafından *The Lemon Tree: An Arab, A Jew and the Heart of the Middle East* ismiyle yayınlanan kitabı, 2008 yılında *Limon Ağacı: Bir Arap, Bir Yahudi ve Ortadoğu'nun Kalbi* başlığıyla Pegasus yayınları tarafından yayınlanmış olup 2018 yılına kadar 27. baskıya ulaşmıştır. On yıllık bir sürede 27 baskı yapmış olması, kitabın ne ölçüde önemli olduğunu göstermektedir. Kitap tarihi bir roman türünden olup bilimsel çalışmalarla birlikte, akademik bir eser haline getirilmiştir. Kitabın ana muhtevasını, yeryüzünün en önemli meselelerinden biri olan Filistin-İsrail (Arap-Yahudi) sorunu oluşturmaktadır. Tolan'ın, 100 yılı aşkın bir mesele olan Filistin-İsrail sorununu, Filistinli Arap bir aile tarafından ekilen, sonrasında İsraili Yahudi bir ailenin sahiplenerek büyüttüğü limon ağacı üzerinden ele alması dikkat çekici olmuştur. Tolan, yazar notunda kitabın, Araplar ve Yahudiler arasındaki anlaşmazlığın kesin tarihini temsil etmediğini belirtmiş olsa da iki toplumun yaklaşık 80 yıllık bir tarihi serüvenini anlatmış olması dikkatlerden kaçmamaktadır.

80 yıllık süreçten önceki süreç ele alındığında Arap-Yahudi anlaşmazlığındaki en önemli noktayı 1917 Balfour Deklarasyonu oluşturmaktadır. Aslında Arap-Yahudi anlaşmazlığının tarihsel geçmişi daha da gerilere dayanmaktadır. Ancak Tolan, 1936 yılında, Kudüs ile

* Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ÖYP Araştırma Görevlisi. E-mail: dabancihan@gmail.com.

Akdeniz arasındaki onbir binlik sahil düzlüklerinde bir Arap kasabası olan Ramla'nın (Remle) doğunda köşesine, Arap bir ailenin inşa ettiği evle iki toplumu anlatmaktadır. Özellikle evin avlusuna ekilen limon ağacı, iki toplumun tarihine nasıl ışık tuttuğunu acı ve anlaşılır bir dille aktarmıştır. 1936'lı yılların sonlarına doğru Avrupa'da Nazizm'in çok büyük bir tehdit haline geldiğini, bu kıtadaki tüm Yahudileri öldürmek için seferber olan Nazilerin nasıl saldırgan bir politika izlediğini kaleme almıştır. Nazilerin saldırısından korkan ve kıtayı terk etmek için gizli yollara başvuran Yahudilerin sosyo-psikolojik durumundan bahsetmiştir. Özellikle Bulgar Yahudilerinin durumu üzerine daha çok durmuştur. Çünkü Bulgar Yahudilerinden bir ailenin, Nazilerin saldırısından kurtulup, Ramla'ya, Arap bir ailenin limon ağaçlı evine nasıl yerleştiği romanın ana konusu olmuştur.

Bu dönemde Filistin İngilizlerin himayesindeydi. İngilizler, Yahudilere 1917'de Balfour Deklarasyonu'yla Filistin'de bir yurt kurmalarına ve gerekli desteği sağlayacaklarına söz vermişti. Bu nedenle İngilizler, Avrupa'daki Yahudileri, Filistin topraklarına göç ettirme politikasını benimsemişlerdir. Benimsenen bu politika, Nazilerin saldırılarıyla daha da hızlandırılmıştır. Ancak sonrasında Yahudilerin Filistin'e olan göçü konusunda bir sınırlama getirilmiştir. Bu sınırlamanın kaldırılması için dönemin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Harry Truman, İngilizlere baskı yapmış ve İngilizler baskıya karşı direnince de mesele uluslararası mecrada büyük bir yankı uyandırmıştır. Bu durumun İngilizleri zor durumda bıraktığını yazan Tolan, Birleşmiş Milletlerin (BM) kurulmasıyla İngilizlerin konuyu BM'ye taşıdığını ifade etmiştir. BM'nin aldığı bir kararla Filistin topraklarının %56,5'inde Yahudilerin, %43,5'inde ise Filistinli Arapların egemen olacağı iki devletin kurulmasına karar verilmiştir ve bu karar Araplar tarafından şiddetle reddedildiğini, Yahudilerce kurulan Irgun, Stern Gang ve Haganah örgütleriyle Araplara saldırılar gerçekleştirdiğini yazan Tolan, aynı zamanda, Ramla'daki limon ağacının bulunduğu evde yaşayanlar ailesi başta olmak üzere çok sayıda Arap ailenin evlerinden zorla çıkarıldığını belirtiyor.

Evlerinden zorla çıkartılan Arap ailelerin yerine, Avrupa'dan gelen Yahudilerin yerleştirildiğini kaleme alan Tolan, Bulgar Yahudilerinden bir ailenin, Ramla'daki limon ağacının bulunduğu eve yerleştiğini aktarıyor. Ayrıca bu Yahudi ailenin bir kızı olduğunu, bu evden zorla çıkartılan Arap ailenin ise, çok çocuklu olduğu ancak, çocuklardan sadece birisinin erkek diğerlerinin kız olduğuna değiniyor. Yahudi kızın ismi Dalia, Arap erkek çocuğun ismi ise Beşir'dir. Limon ağaçlı evden sürgün ettirilen Arap ailenin,

Kudüs ile Batı Şeria arasında bulunan Ramallah'a yerleştiklerinden bahsediliyor. Yazar, bu ailenin evlerine olan özlemlerini hiçbir zaman unutamadıklarını ve unutamayacaklarını ifade ediyor. Limon ağaçlı eve yerleştirilen Yahudi aile başta olmak üzere, bölgeye getirilen diğer Yahudi göçmenlere, Yahudi üst yönetiminin aktardığı bilgiye göre, Arapların evlerini kendi istekleriyle terk ettikleri, onların başka yerlere gitmek istedikleri, bu nedenle, bu bölgeden gittikleri yönünde bilgi verildiği aktarılıyor. Ancak Dalia bunun doğru bir bilgi olmadığını zamanla öğrenecektir. Bunu da, sürgünden yaklaşık 20 yıl sonra, iki kuzeniyle birlikte Ramla'daki evlerini ziyaret etmek isteyen Beşir'den öğrenecektir.

1967 yılında Beşir ve iki kuzeni, evlerini görmek ve hasret gidermek amacıyla Ramallah'tan Ramla'ya gelmişlerdir. İki kuzenin evlerini ziyaretleri esnasında, evlerinde yaşayan Yahudilerce azarlandığı, ancak Beşir'in evini ziyaretleri esnasında böyle bir durumun söz konusu olmadığından bahsediliyor. Çünkü Dalia, evlerini istekleriyle terk eden bu aileyi merak ettiğini ve onlarla karşılaşmak istediğini dile getiriyor. Bunun üzerine Dalia'nın, Beşir'in evine olan ziyaretine karşılık çok kibar ve saygılı davrandığı belirtiliyor. Hatta Beşir'e, istediği zaman ailesini de getirip ziyaret edebileceklerini söylemiştir. Ardından Beşir'e evi neden terk ettiklerine dair bir soru da soruyor. Buna cevaben Beşir, evi terk etmediklerini, zorla sürgün edildiklerini anlatıyor. Bu durum Dalia'nın dikkatini çekiyor. Bunun üzerine Dalia, yıllarca Arap-Yahudi meselesi üzerine çalışmalar yapıyor ve iki toplumun barış içinde bir arada yaşaması için mücadele ediyor. Ancak Yahudi yönetiminin Araplara olan bakış açısının farklı olduğunu, pek de ılımlı olmadığını, dahası, yaşanan anlaşmazlıkların giderek artması sonucu, 1967 Arap-İsrail Savaşı'nın patlak verdiğini anlıyor.

Savaş, İsrail'e karşı Mısır-Suriye ve Ürdün'ün birleşmesiyle gerçeleşmiştir. Tolan'a göre, savaşta Arapların birbirlerine gerekli desteği vermediğinden dolayı yenilgiye uğradığını yazıyor. Azınlığın Yahudi, çoğunluğun Arap olduğu bir coğrafyada, Arapların birbirlerine olan ihanetleri sonucu Yahudilerin her zaman kazandığını ifade eden Tolan, 1948'de İsrail'in kuruluşundan 2000'li yıllara kadarki Arap-İsrail anlaşmazlığının temelinde, bu sorunun var olduğunu dile getirmektedir. Çünkü 1948 yılında İsrail devleti kurulurken, buna karşılık da, Filistinli Araplar sürgün edilmeye çalışıldığında, Ürdün Kralı Abdullah'ın İsrail ile gizlice anlaşıp Batı Şeria'yı topraklarına katmaya çalıştığını belirtiyor. 1948'den bu yana, bazen Ürdün, bazen de Mısır'ın İsrail ile anlaşarak Filistinli Arap halklarının mağduriyetini görmezden geldiklerini aktarıyor.

Avrupa'da haksızlıklara maruz kalıp Filistin topraklarına yerleşen Yahudilerin de ne ölçüde haksızlıklar yaptığını kaleme alan Tolan, Filistinli Arapların hem Yahudilerce hem de diğer kendi Arap toplumu tarafından nasıl haksızlıklara uğradıklarını da akıcı bir dille sunuyor. Bu duruma sessiz kalan BM'nin de büyük bir yanlış içerisinde olduğunu, ancak bunun görmezden gelindiğini ifade ediyor.

Hem Yahudi yönetimi hem kendi toplumu hem de BM tarafından haksızlıklara maruz kalan Filistinli Arapların, son çareyi şiddetli çatışmalarda bulduğunu yazan Tolan, böyle bir ortamda örgüt sayılarının da giderek arttığını belirtmektedir. İsrail kanadında Irgun, Stern Gang ve Haganah gibi örgütler oluşurken, Filistin kanadında da, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC), Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ve Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesi olmak üzere, şiddete dayalı örgütlerin ortaya çıktığını ve giderek şiddet içeren çatışma faaliyetlerini artırdığından bahsediyor. Bu örgütlerin faaliyetleriyle birlikte, Filistinli Araplarla-Yahudiler arasında yaşanan gerginliklerin bugüne kadar şiddetli çatışmalarla devam ettiğini aktaran Tolan, bölgedeki sorunu romanlaştırarak kitabında akıcı bir dille okuyucuya sunmuştur.

Tolan, Yahudi yönetimi ve topraklarından zorla çıkartılan Filistinli bazı milliyetçiler tarafından kurulan örgütlerin, bölgeye huzursuzluk verdiğini, her iki toplumun tabanında bu huzursuzluğun etkisini gösterdiğini kaleme almıştır. Yeri ve zamanı belli olmayan patlamaların yaşanması, bazı Filistinli milliyetçilerin yakalanarak tutuklanması ve cezaevlerine gönderilmesi, bazılarının da sınır dışı edilmesi gibi birçok olumsuz olayların bölgede gerçekleştiğini yazıyor. Sınır dışı edilen Filistinli milliyetçilerin, farklı yöntemlere başvurmak zorunda kaldıklarını yazan Tolan, bu duruma uçak kaçırma eylemlerini örnek göstermiştir. Böylelikle uluslararası mecrada yankı uyandırmaya çalışan Filistinli milliyetçilerin, davalarına kulak verilmesini, bu şekilde de olsa göstermeye çalıştıklarından bahsetmektedir. Yazar, Beşir'in davasına yönelik faaliyetlerini televizyon ve radyo haberlerinden takip eden Dalia'nın, hem bu faaliyetleri tasvip etmediğini hem de İsrail ordusunun şiddet içeren faaliyetlerini desteklemediğini yazıyor. Fakat böyle bir düşüncenin Yahudi yönetiminin büyük bir kısmında olmadığını, İsrail yönetiminde sadece Yitzhak Rabin tarafından olumlu görüldüğünü aktarıyor. Rabin, 1948 yılında İsrail-Filistin Savaşı'nda alay komutanlığı, 1964'te İsrail Genel Kurmay Başkanlığı görevlerinde bulunmuş ve 1968 yılında da emekliye ayrılmıştır. Bu yıldan sonra siyasetle ilgilenmiş, 1973 yılında parlamentoya girmiştir ve İşçi Partisi'nden bakan olmuştur. Kısa süre sonra 1974 yılında İsrail'de Başbakan seçilmiştir. 1974-77

yılları ile 1992-95 yıllarında İsrail'in Başbakanı olarak görev yapmıştır. Filistin ve İsrail halklarının barış içinde bir arada yaşamaları için m¼cadele etmiştir. Bu barış politikasından dolayı Nobel Barış Öd¼l¼n¼ almıştır.

İsrail'in 5. Başbakanı olan Rabin'in, her iki toplum için barışı ön g¼ren bir lider olduğunu kaleme alan Tolan, FKÖ Başkanı Yaser Arafat'la ABD'de Eyl¼l 1993'te bir araya gelerek el sıkıştığından bahsediyor. Bu durumun her iki toplum için b¼y¼k bir umutla karşılandığını, ancak Rabin'in rakibi Binyamin Netenyahu tarafından şiddetle kınandığını ve ardından bir kargaşaya yol aētıėını ifade ediyor. Ayrıca Tolan, Netenyahu'nun daha da ileriye giderek Rabin'i, Yahudi toplumunu satmakla suçladığını ve seēimlerde bu s¼ylemi sıklıkla tekrarladığını yazıyor. Rabin'in politikası, özellikle Filistin halkında b¼y¼k bir umut olurken İsrail halkının b¼y¼k bir kısmında huzursuzluk oluşturduğunu ifade ediyor. Tel Aviv'de 4 Kasım 1995 tarihinde Rabin'e yapılan bir suikast sonucu, Rabin'in öld¼r¼ld¼ė¼ ve iki toplum arasındaki sorunun daha da gerginleştiğini belirtiyor. Rabin, yirmi yaşında, Yahudi k¼kenli dindar bir hukuk øėrencisi olan Yigal Amir tarafından, doğrudan hedef alınarak öld¼r¼lm¼řt¼r. Buradan hareketle Filistinli Araplarla-Yahudiler arasındaki ilişkilerin iyileşmesini ne Arap ¼lkelerinden ne de Yahudi y¼netiminden b¼y¼k bir kısmının istemediğini aktarıyor. B¼yle bir tutumun fayda getirmeyeceğini, her iki toplumun barışa y¼nelik politikalar izlemesi gerektiğini ifade eden Tolan, ayrıca, limon ağaçlı evin Dalia'nın rızasıyla Beşir ve ailesine verilmek istendiğinden de s¼z etmektedir. Beşir ve ailesi, bu eve d¼nemeyeceėinden dolayı, Beşir'in Dalia'ya, evi hem Yahudi hem de Arap çocuklarının bir arada yaşamalarını sağlayacak şekilde, iki topluma, *Aēık Ev* olarak bırakılmasını istemiştir. Dalia'nın bu isteği yerine getirdiğini yazan Tolan, b¼ylelikle farklı iki toplumun ortak bir tarihi geēmiři olan limon ağaçlı evin, ne ølē¼de önemli olduğunun da altını çizmiş oluyor.

Arap bir aile tarafından 1936 yılında ekilen, ancak 1948'den itibaren Yahudi bir aile tarafından b¼y¼t¼len Ramla'daki limon ağacı ise, 1998 yılından itibaren øok az meyve vermiştir. Nihayetinde giderek kuruyan limon ağacının, øok sert bir fırtınayla devriliپ tamamen öld¼ė¼ de kitabın konusu olmuştur. Nitekim Beşir ve ailesinin evlerine geri geleceği/d¼neceėi umuduyla Dalia, 25 Ocak 2005 tarihinde Akdeniz'in kıyı d¼z l¼ė¼n¼n ¼zerinden dolunay doğarken bir grup Arap ve Yahudi çocukla Ramla'daki evin bahēesine doğru y¼r¼yerek ellerindeki limon ağacı fidanıyla yeni bir aėaç ektiler. Ancak ektikleri bu limon ağacının diğeri gibi olmadığını ifade eden Dalia, bu aėaç için "o kadar øok kırılgan g¼r¼n¼yordu ki anlatamam" diye ifade ettiğini yazan Tolan, b¼ylelikle iki toplum arasındaki ilişkileri,

Limon Ağacı: Bir Arap, Bir Yahudi ve Ortadoğu'nun Kalbi başlıklı eseriyle gözler önüne seriyor.

Sonuç itibariyle, dil, din ve sosyokültürel bağlamda farklı inanç ve yapılarla sahip Arap-Yahudi toplumundan iki ailenin, yaklaşık 80 yıllık bir tarihine ışık olan *Limon Ağacı*, aynı zamanda bölgedeki sorunların nasıl çözümlenebileceğine de ışık olmaktadır. İki farklı medeniyetin bir arada yaşayabilmelerine büyük bir engel yokken, siyasetçilerin ve dış faktörlerin rantçı söylem ve eylemlerinden dolayı, iki toplumun her daim bir çatışma içerisinde olduğunu aktarmaktadır. Bu çatışmaların faturasını sadece Yahudi tarafına değil, aynı zamanda Arap tarafına da yazılması gerektiğini ifade eden Tolan, barış içinde bir arada yaşayabilmek için her iki toplumun tabanından olumlu görüşlerin olduğunu da aktarmıştır. Kısacası kitapta insan insanın kurdu olmadığını ve amaca giden her yol mubah görülmediğinin kabullenilmesi durumunda yaşanılabilir bir ortam olabilecektir. Aksi halde fırtınalı havada limon ağacının kırılması gibi çatışma ortamı içerisinde Arap-Yahudi ilişkileri huzursuzluk getirecektir.